

NO
VA

IS
TRA

ČASOPIS ZA
KNJIŽEVNOST
KULTUROLOŠKE I
DRUŠTVENE TEME

br. 3 | 4

godište XVI., sv. 44.

Pula, jesen - zima 2011.

UDK 821.163.42/821/008/3

ISSN 1331 - 0321

GDJE JE ŠTO?

U SJEĆANJE

MIROSLAV ŠICEL (1926 .- 2011.)	9
UMBERTO MATTEONI (1930. - 2011.)	11

SUVREMENA KNJIŽEVNOST

STJEPAN ČUIĆ	13
Talijanska kuhinja	15
DIANA ROSANDIĆ	19
Na istom zarezu	
TOMISLAV KOVAČEVIĆ	35
Četiri zagrebačke pjesme	
NASTJENKA SUPIĆ	39
Dubrovnik: apstraktna slika	

8. Pulski dani eseja

ZVANE ČRNJA (1920. - 1991. - 2010.)	57
-------------------------------------	----

VINKO BREŠIĆ	59
Črnjina autobiografija	
ALBINO CRNOBORI	61
Zvane Črnja u svome vremenu	
– promišljanje o našim političkim životopisima	66

IRENA GRUBICA	80
U potrazi za identitetom – dijalekt u žrvnju globalizacije	

IRVIN LUKEŽIĆ	87
Zvane Črnja kao povjesničar hrvatske kulture i civilizacije	

JELENA LUŽINA	101
Črnja: rasprava o metodi	

BOŽIDAR PETRAČ	113
Črnjina Krležijana	

MILAN RAKOVAC	121
Admiral Črnja	

GDJE JE ŠTO?

HELENA SABLJIĆ TOMIĆ	
Črnjinim tragom – pisac kao amblem regionalnoga	125

MILORAD STOJEVIĆ	
Hrvatska metropolska književnost i Črnjin pogled iz provincije	130

PETAR STRČIĆ	
Zvane Črnja i povijest	152

BORIS DOMAGOJ BILETIĆ	
Od mladoga pjesnika do vizionara	162

Nagrada „Zvane Črnja“ Deanu Dudi	167
----------------------------------	-----

NOVI PRIJEVODI

DACIA MARAINI	169
Europa; Tragovima Maupassanta (prev. I. Skrt)	171

PAUL VANGELISTI	
Pjesme (prep. N. Grgorinić, O. Rađen)	182

SOROUR KASMAÏ	
Stakleno groblje (prev. B. Brlečić)	193

SUVREMENA ČILEANSKA KNJIŽEVNOST

Andrés Morales Milohnic	206
Diego Muñoz Valenzuela	207
Héctor Pinochet Ciudad	211
Hernán Rivera Letelier (prev. Ž. Lovrenčić)	218
MARIANNA JELICICH BUIĆ	227
Proljeće je sve iznenadilo (prev. L. Monica Kmet)	234

RAZGOVOR	237
----------	-----

PAUL VANGELISTI (N. Grgorinić i O. Rađen)	239
---	-----

STUDIJE, OGLEDI	247
-----------------	-----

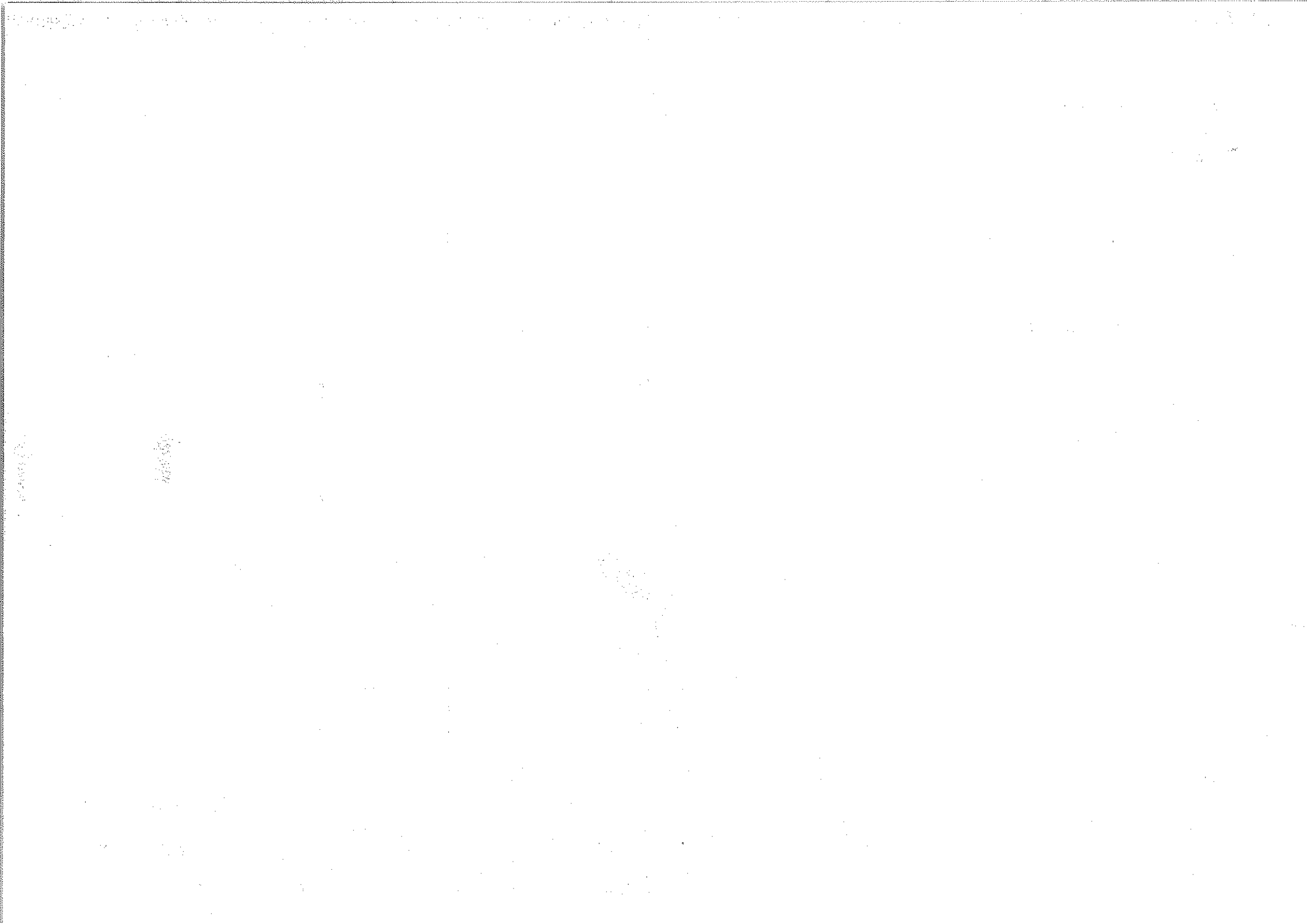
BOŽIDAR PETRAČ	
Antun Branko Šimić – poezija preobrazba i preobraženja	249

GDJE JE ŠTO?

SANJA KNEŽEVIĆ Kuća kao sveto mjesto i prostor pjesničkoga sanjarenja (: T.M. Bilosnić)	265
JOSIP KRAJAČ Došljak iz knjige (: M. Stojević)	275
IRVIN LUKEŽIĆ Riječki „Amarcord“ Paola Santarcangelija	283
SAŠA DOŠEN Smrt junaka kao nužno sredstvo integracije ličnosti	291
POVIJEST – PRILOG O ZAVIČAJU	305
DAVOR MANDIĆ Od Ugovora o miru do Londonskog memoranduma (II. dio)	307
GOŠĆA KRITIČARKA: BOŽICA ZOKO	323
„Zvijezda je rođena“ (Tomislav Žigmanov: Bez svlačka mraka; Prid svitom: saga o svitu koji nestaje)	325
„Sva sretna prvobitna dobrobit“ (Franjo Džakula: Zrna gorušice)	331
„Komušanje duše u svetim hodatajstvima“ (Rajko Glibo: Moje ode)	334
KRITIČKI PRISTUPI I OSVRTI	337
MARIO KOLAR „Sinteza pjesništva hrvatske moderne“ (Cvjetko Milanja: Hrvatsko pjesništvo 1900.-1950...)	339
VLADO VLADIĆ „Petrač kao književni povjesničar“ (Božidar Petrač: Na tuđim tragovima)	342
DARIJA ŽILIĆ „Poetizacija emotivnih stanja“ (Romeo Mihaljević: Disco inferno)	345
„Svijet kao prijateljsko mjesto“ (Branislav Oblučar: Pucketanja)	347

GDJE JE ŠTO?

BOŽIDAR ALAJBEGOVIĆ „Bosanski tragični vestern“ (Josip Mlakić: Ljudi koji su sadili drveće)	349
„Roman osovljen oko pop-kulture“ (Enver Krivac: Ulica Helen Keller)	352
LJILJANA TADIĆ „Kronologija intime žene iz provincije“ (Žarko Milenić: Djevojka lanene kose)	355
LIDIJA PAVLOVIĆ-GRGIĆ „Čista petica pričama“ (Žarko Milenić: Igre i ocjene)	358
Autori	361
Summary & What to find and where?	363
Naša izdanja Nakladništvo Istarskoga ogranka DHK	371

IRENA GRUBICA, RIJEKA/POREČ

U POTRAZI ZA IDENTITETOM: DIJALEKT U ŽRVNJU GLOBALIZACIJE

Globalizacija je već pomalo trendovska tema dvadeset i prvog stoljeća, diskurs o globalizaciji najčešće je ishodište artikuliranja dinamike i okosnice modernosti, ali i svojevrsni simptom anksioznosti neminovno potaknut nadolazećim promjenama *fin de sièclea*. Stoga o globalizaciji ne možemo govoriti kao o stanju, već kao o procesu, i to s perspektive presjecišta različitih disciplina, kojem se dijakronijsko ishodište, u pokušaju fiksiranja njenih početaka, često doimlje arbitrarno, a sinkronijska protežnost imanentna, pa se taj proces tijekom povijesti manifestira u nizu prepoznatljivih obrazaca i nedovršenih tendencija. Vrlo često globalizacijski proces atribuiramo istodobno i kao uzrok, i kao posljedicu neoliberalnih tendencija brisanja granica, slobode i protočnosti ljudi, roba i ideja, što sa sobom povlači i nove paradokse, osobito u redefiniranju lokalnog i globalnog, s obzirom na to da se granice između „malih“ i „velikih“ u potpunosti ne brišu, nego se relativiziraju.

S obzirom na vremensku protežnost, ali i nedovršenost toga procesa, različite intenzitete njegove manifestacije kroz povijesne trenutke, ali i s obzirom na to da tendencije i pokretački mehanizmi globalizacije imaju isto ishodište, osvrta na neke aspekte problematike, koje za sobom nose globalizacijski proces, a koji se osobito aktualiziraju u današnje vrijeme naziru se, doduše, u natruhama i kao motivacija nekih Črnjinih razmišljanja u njegovim esejima već 1970-ih godina, isprepliću se i prožimaju s njegovim kontekstualnim promišljanjima jezika, dijalekta i identiteta. Premda o globalizaciji možemo govoriti kao o konstantno mijenjajućem se procesu čija se dinamika manifestira na različite načine, uključujući široki spektar druš-

tvenih i političkih previranja na svjetskoj, nadnacionalnoj, univerzalnoj razini ili, kako neki tvrde, u procesima koji su kontinuirano prisutni u društvu, samo drukčijeg sadržaja, upravo se ekonomska globalizacija, neoliberalizam, javlja 1970-ih, pa u tom kontekstu uzgredne Črnjine opservacije u njegovim esejima iz tih godina o tehničkom napretku (Črnja, 1978:10), „zakonima potrošačko-ekonomističke logike“ (Črnja, 1978:8), „standardizaciji kao sredstvu nivelacije“ (Črnja, 1978:6) i sl., potvrđuju njegovu intrigantnu upitanost o himerama koje još uvijek lebde nad horizontima suvremena društva, a na koje posebno svjetlo baca globalizacijski proces koji je u današnjem kontekstu poglavito transnacionalni i integrirajući. „Moglo bi se, uostalom“, tvrdi Črnja u eseju iz 1972., nijansirajući optiku svojih komentara kulturnih procesa, „dokazati da sadašnja kriza morala, umjetnosti i duha, koja u najširem intenzitetu opterećuje suvremenu civilizaciju, sva svoja bitna ishodišta nadovezuje na stare formule o globalnoj sintezi kojima je tehnički napredak u međuvremenu pregazio njihov nekadašnji revolucionarni sadržaj.“ (Črnja, 1978:10). Upravo zabrinutost nad time da tradicionalna uporišta društvenog života ne budu jednostavno izbrisana pod naletom tehnološkog razvoja koji briše prostorno-vremenske granice, uvodi jednolične, unificirane obrasce podređene kodovima potrošačkog društva, može se pomnim čitanjem identificirati kao zanimljiv podtekst i nekih Črnjinih promišljanja.

Črnjinina preokupacija mikrosvijetom zavičajnosti, njegova osviještenost da je opstojnost dijalekta i jezičnih idioma, koji bi usmenom predajom izumrli, ostvariva pomoću medija čakavske poezije koja se pokazala čuvateljicom tradicije i etničkog identiteta Istre, čime je snažno protkana temeljna misao vodilja Čakavskoga sabora, otvara zanimljiv i osebujan kritički prostor isprepleten pronicljivim ekskurzima u kulturnopovijesni diskurs i promišljanjima pokretačkih mehanizama modernog društva. U tom su kontekstu vrlo zanimljiva i njegova promišljanja o estetskim potencijalima dijalekta, ali i pitanje postaje li – pod izlikom očuvanja tradicije – dijalektalna poezija sama sebi svrhom.

Črnjin glas nedvojbeno se artikulira s pozicije dvostruke margine – s pozicije regionalnog, marginaliziranog u odnosu spram centra kulturne moći, pozicije dijalekta naspram jezičnog standarda koji se nameće kao medij jezičnog osnaživanja, ali i pozicije tzv. „malih naroda“ kakav je hrvatski spram svjetskih, univerzalnih i globalnih previranja, prejudicirajući krizu regionalnog kulturnog identiteta, koja se manifestira na šavovima univerzalnog i pojedinačnog, uslijed osviještenosti o nužnostima modernog društva za brisanjem granica i istodobne pripadnosti pojedinca lokalnom, nacionalnom i transnacionalnom; identiteta što se u znatnoj mjeri konstituira liminalno, na aporijama ove dijelektrike, poglavito putem jezika. U stalnom procjepu dinamike istodobne afirmacije i negacije, njihove međusobne

iskonske povezanosti i neminovne oficijelne, praktične, isključivosti, koja u svakodnevnom govoru Istre potencira jezičnu hibridnost, upravo cementirana hijerarhija odnosa dijalekta i standarda, ali i česta inverzija tih odnosa u svakodnevnoj uporabi, dovodi do dvostruke identifikacije. Ova dvostruka, a ponekad i višestruka identifikacija putem jezika u Istri ostavlja ožljak podvojenosti na tijelu materinskog jezika, i na standardu i na dijalektu koji je duboko i ranjivo opterećen sviješću o svome latentnom, prigušenom, odumiranju.

U kontekstu Črnjinih opservacija o estetici dijalektalne poezije, njezina inherentnog sadržaja i oblika predodređenog za posredovanje specifičnog i prepoznatljivog „intimnog“ tipa iskustva naspram „univerzalnog iskustva makro-svijeta“, određivanju „dijalekta kao govora s kojim se čovjek duhovno odrazuje u mikro-svijetu svoje egzistencije“ (Črnja, 1988a : 147) i artikulaciji identiteta čakavskom poezijom, ova podvojenost povlači i pitanje pozicije čakavske poezije spram kanona koji je prema definiciji objektivacija vrijednosti, pa shodno tomu književnoga kanona kao objektivaciji književnih vrijednosti. U tom poretku dijalektalnoj književnosti predodređena je pozicija izmještenosti, s obzirom na to da njezin glas nije samo marginaliziran, već se ona sama po sebi određuje ne samo kao *glas s margine*, već i kao *glas margine*. Ali, kulturni pluralizam kao izdanak modernog društva, a Črnja te tendencije u svojim kulturološkim opservacijama unutar eseja otprije nekoliko desetljeća budno prepoznaje, poziciju margine podrazumijeva kao poziciju osnaživanja identiteta, pa premda globalizam i unifikacija, koju najčešće s globalizacijskim procesima povezujemo, možda povlače sa sobom asimiliranje tih glasova s margine, njihova je rezonantnost i uslijed ovih previranja ipak mnogo snažnija, njihova intonacija prodornija.

U širem kulturnom kontekstu globalizacija produbljuje jaz između dominantnih i marginalnih kultura, potencira neproporcionalnost njihova globalnog i lokalnog utjecaja, osnažuje poziciju dominantnih kultura i shodno tomu dovodi do relativizacije kulturnih identiteta. Dakako, problem identiteta povlači sa sobom i problematiziranje pitanja jezika, koji je sam po sebi ključan u procesu identifikacije i nameće se, prema opće prihvaćenoj definiciji, kao temeljna odrednica identiteta, između ostalog, jer nas određuje time što izražava „dihotomiju između nas i drugih“.

Nelagoda potaknuta osjećajem ugroženosti malih kultura i malih naroda, nekontrolirane ugroženosti jezika, koja potencira svijest da je globalizacija proces što guta, zatire specifičnosti, zbog općeg utjecaja globalnog na lokalno, uglavnom je prevladavajući stav prema globalizacijskim procesima i najčešće nas odvraća od prihvaćanja njihovih možebitnih prednosti. U svojim razmišljanjima o dijalektici pojedinačnog i općeg, s vrlo sličnim implikacijama, Črnja prepoznaje standardiza-

ciju kao, kako kaže, „čini se, temeljni materijalni postulat ove civilizacije, ali kad se radi o oblicima što dolaze u neposredan odnos prema čovjekovim osjećajnostima i u kojima se odrazuje svijet čovjekovih doživljaja i imaginacije, standardizacija se javlja i kao sredstvo nivelacije, dakle osiromašenja duha, misli i kulture. Riječ je“, ističe Črnja, „o potrošačkom društvu u kojem fenomeni nivelacije drastično ugrožavaju kulturne raznolikosti.“ (Črnja, 1978: 6) (...) „I nema nikakve sumnje u to da nam buduća tehnokratska povezanost svijeta“, tvrdi Črnja, „nudi posvuda jednake horizonte, pred kojima će nestati u nepovrat ponajprije povijesni identitet malih i najmanjih ljudskih skupina.“ (Črnja 1978: 7)

U analognom kontekstu fungira i jezična situacija, uslijed globalnog mapiranja gospodarske i političke moći u pojedinim zajednicama na raznim stranama svijeta i diseminacije moći kroz jezik. Korporacijski multikulturalizam kao prevladavajući model neoliberalne globalizacije ugrožava, pa i prijeti, nestajanjem kulturnog pluralizma, potiče jednoobraznost kultura, kao što je već Črnja u navedenom citatu komentirao, zbog okretanja isključivo profitu.

U ovom kontekstu zastrašujuće djeluju činjenice iz znanstvenih istraživanja što donose podatke o broju jezika koji ubrzano nestaju iz dana u dan: od oko sedam tisuća postojećih jezika u svijetu u prosjeku svaka dva tjedna po jedan jezik nestaje, što nadmašuje dinamiku izumiranja nekih biljnih ili životinjskih vrsta. Zabrinjavajuće djeluju i prognoze o tomu da bi u sljedećih sto godina moglo nestati oko 90% jezika. Korijeni svih ovih promjena, dakako, nisu samo u globalizaciji, već je riječ i o prirodnom slijedu jezičnog razvoja. Ali u tom kontekstu ne čudi činjenica da se integracijskim procesima u Europi, sagledanima iz perspektive možebitnih posljedica globalizacije, često pristupa s nelagodnim osjećajem egzistencijalne ugroženosti kulturne i jezične raznolikosti.

Pozicioniranje dijalekta u okviru ove dinamike navodi nas i na razmišljanje o prostornoj uvjetovanosti toga procesa. S obzirom na to da je dijalekt prema definiciji najčešće regionalno određen, a s obzirom na književni jezik definiran kao „specifični oblik stanovitog jezika što se upotrebljava na određenom lokalitetu ili geografskom području“, u ubrzanom procesu globalizacijskih promjena mijenjanju se suodnosi geografskih odrednica. Razmišljajući o procesu globalizacije u prostorno-vremenskim koordinatama koje McLuhan, danas već pomalo istrošenom sintagmom, definira kao *globalno selo*, odnos provincije i središta, centra i periferije, predstavlja se u bitno pomaknutoj perspektivi. Dijalekt svojim simboličkim obilježjima poprima snagu identifikacije određenog regionalnog identiteta. Unutar Istre, dakako, funkcioniraju različiti lokalni dijalekti, a sukladno tomu i usporedo s njima i lokalni identiteti. Posebnost svakog od njih vrijednost je koja pohranjuje autentičnost, a njihova sveukupost potiče jedinstvo raznolikosti.

Črnjina misao vodilja iz njegova eseja „Dijalektika dijalektalnog“ iz 1972. godine izdvaja se kao Arijadnina nit kroz sva njegova promišljanja o jeziku, kulturi, identitetu. „Korijeni općega uvijek su“, kaže Črnja (1978:5), „duboko zariveni u posebno“. Odnos prema zavičajnosti jedan je od mehanizama za propitkivanje te posebnosti. „U Črnjinu slučaju to je“, ističe i Miroslav Šičel (1991:66), „imperativna njegova potreba da svoj hrvatski identitet, s korijenom u rodnom, bezjačkom (s pozitivnim predznakom!), težačkom istarskom zavičaju koji se u koncentričnim krugovima širi i rasprostranjuje preko općenacionalnog do slutnje univerzalnog, da tu svoju individualnu bitnost sagledava u krajnjem dometu sjedinjavanja samoga sebe s univerzalnim svijetom: ugrađivanjem svoje osobnosti s naglašenim hrvatskim identitetom (u rasponu od zavičajnog do općenacionalnog) u kategoriju općeljudskosti: prije svega etičku, a potom i estetsku.“

Stoga Črnjina konstatacija u eseju „Fluminensia secunda“ (u kojem, kao što iz podnaslova čitamo, propitkuje relaciju: zavičaj – domovina – svijet): „Možda je čak došlo vrijeme da pogled upremo baš prema malome svijetu, ako je maleni svijet uopće moguć u ovom globalnom trenutku.“ (Črnja, 1988c:118) - ima posebnu rezonantnost, upućujući na nužnu zadatost povijesnog i društvenog trenutka za promišljanje ove konstelacije.

U eseju „Poetsko biće odbačenih jezika“ iz 1976. Črnja (1988b:191) upozorava na dva suprotna pristupa fenomenu dijalekta: „unifikatorski“ „koji u ime najrazličitijih 'viših' interesa negiraju razlike i posebnosti“, i drugi „u skladu s gledištima koja uvažavaju policentričnost društvenog bića kao i razlike i posebnosti na svim razinama njegova ustrojstva...“

„Dijalekti su, osim toga, onaj dio kulturne baštine naroda u kojem su sažeta najneposrednija i specifična životna iskustva mnogih pokoljenja stečena u naporima i borbi za održavanje i napredak u malim, ali zato i primarnim ljudskim zajednicama u kojima se sve što okružuje i prati čovjeka, od povijesnih kretanja, društvenih odnosa, prirodne sredine, do mitova, predrasuda, uvjeta privređivanja, tradicije, kulture i klime, izravno slijeva u pojedinačne i kolektivne ljudske drame“, zaključuje Črnja (1988b:191-2). „To, napokon, znači“, nastavlja, „da su i u dijalektalnim pojavama sadržani izvorni i autentični vidovi stvarnosti posebno interesantni i nezaobilazni baš za kritičku i demokratsku spoznaju koja se na globalnoj trasi razvoja moderne povijesti sve više opredjeljuje za posebno i specifično, da bi realno strukturirala i unaprijedila opće“.

Za razliku od globalizma, sukladno definiciji, globalizacija uvijek podrazumijeva proces, a ne stanje, utječe na dinamiku transformacijskih procesa sveukupnog svjetskog kulturnog, ekonomsko-političkog krajobraza, uključuje procese koji su prijelazni, a ne konačni ili zatečeni, i nemoguće je o njoj razmišljati odvojeno od

procesa modernizacije, ili čak postmodernizacije.

Modernitet se zasniva upravo na ideji prihvaćanja različitosti i raznolikosti, mobilnosti, kulturnoj razmjeni, napretku, inovaciji, za razliku od statičnih i konzervativnih obrazaca i životnih uvjeta u predmodernom svijetu. Zasade društvene slobode, emancipacije pojedinca i grupa, koju sa sobom povlači modernitet, otvaraju niz mogućnosti da oni za sebe konstituiraju drugačiji identitet. Ali, cijena slobode koju donosi modernitet je „krhkost“ i fluidnost identiteta, koji nije nužno više određen samo zadanim kulturnim obilježjima društvene grupe, već pretpostavlja autonomiju pojedinca u njegovu samoodređivanju. Tijekom modernizacijskih procesa koji su, doduše, usko povezani s industrijalizacijom i potrošački kodiranim društvima, problemi identiteta neprestano se umnožavaju. Multikulturalnost pogoduje sintezi novih, često hibridnih identiteta. Mi se razvijamo, htjeli to ili ne, na temelju globalnih mnogostrukosti i multikulturalne osobnosti.

Pitanje jezika, osobito dijalekta, u žrvnju globalizacijskih procesa ostaje otvoreno, pozicionirano u prvom redu u aporije između lokalizacije i globalizacije. Snažne silnice očuvanja lokalnog očituju se kao strategija potpomognuta raznim institucijama.

Međutim, svijest o prihvaćanju globalizacije kao neminovnog fenomena koji živimo i koji nas određuje u suvremenom trenutku, jedini je način odupiranja mogućnosti da nas smrvi u nezaustavljivim okretajima svoga žrvnja. Jedini način njegove opstojnosti je osviještenost o dijalektu kao autentičnom ishodištu pojedinih ljudskih zajednica, koje određuje i njihove identitete, i vjera u njihovu neuništivost, zato jer su jezici, pa time i dijalekt, dio kulturnog i ersonacionalnog identiteta ukorijenjenog u svijesti njihovih govornika. Lokalni jezici, dijalekti, često su označitelji „autentičnosti“, koja nije samo bit globalne povijesti čovječanstva, već prvenstveno određuje opstojnost neke zajednice kao takve. Posebnost se izdvaja iznad univerzalnosti, upravo stoga jer je njeno neminovno ishodište. Črnja nas svojim pronaljkivim ukazivanjima poziva na budnost i razmišljanje o neizbježnom sudjelovanju u procesima kojih smo još uvijek dio, a čije je obrise on ocrtao još prije nekoliko desetljeća, otvarajući tako bogat poligon svoje esejističke proze koja je u temeljnim zasadama i intencijama upisivanja čakavskoga, dijalektalnog i zavičajnog u temelje naše književnosti i kulture prožeta temama što potvrđuju svoju aktualnost, koncentrično šireći valere svojih obuhvatnih mogućnosti, postajući i ostajući konstantna i poticajna inspiracija u promišljanjima jezika, dijalekta i identiteta.

Bibliografija:

- Crystal, David (ur.), *The Cambridge Encyclopedia of Language*, 3. izd. Cambridge: Cambridge University Press, 2010.
- Črnja, Zvane, „Dijalektika dijalektalnog“, *Pogled iz provincije*, Pula: Čakavaki sabor, 1978., str. 5-14 (esej iz 1972.).
- Črnja, Zvane, „Esej o Baloti“, *Eseji*, Opatija: „Otokar Keršovani“, 1988., str. 23-40 (esej iz 1961.).
- Črnja, Zvane, „Poetska vrijednost čakavštine“, *Eseji*, Opatija: „Otokar Keršovani“, 1988a., str. 141-150 (esej iz 1970.).
- Črnja, Zvane, „Poetsko biće odbačenih jezika“, *Eseji*, Opatija: „Otokar Keršovani“, 1988b., str. 173-214 (esej iz 1976.).
- Črnja, Zvane, „Fluminensia secunda (Zavičaj – domovina – svijet)“, *Eseji*, Opatija: „Otokar Keršovani“, 1988c., str. 116-125 (esej iz 1967.).
- Črnja, Zvane, „Hrvatski Don Kihoti“, *Eseji*, Opatija: „Otokar Keršovani“, 1988d., str. 80-95 (esej iz 1964.).
- Črnja, Zvane, „O dvojezičnosti“, *Nova Istra*, 3 (1998), 10; str. 12-15 (esej iz 1970.).
- Jameson, Frederic, „Globalizacija i politička strategija“, *Politička misao*, 37 (2000), 4; str. 89-104.
- Kryžan-Stanojević, Barbara (ur.), *Lice i naličje jezične globalizacije*. Zagreb: Srednja Europa, 2009.
- Šicel, Miroslav, „O esejistici Zvana Črnje“, *Istra*, 29 (1991), 1-2(119); str. 66-73.

ZVANE ČRNJA KAO POVJESNIČAR HRVATSKE KULTURE I CIVILIZACIJE

Svaki narod ima svoju posebnu, njemu svojstvenu mudrost. Ta mudrost posljedica je razvoja koji se ne odvija mjesecima ili godinama, već stoljećima. Način na koji se ta mudrost oblikuje nije uvijek posve jasan niti vidljiv, već ga samo naslućujemo, kao što čujemo šum podzemne rijeke ali je ne vidimo. Činjenica je jednako tako da se mudrost jednoga naroda, unatoč mnogim sličnostima, uvijek razlikuje od mudrosti njegovih susjeda, pa i svih drugih naroda, jednostavno zato što se uvjeti u kojima žive razlikuju. Nadalje postoji i razlika u mentalitetima, navikama, običajima i obrascima ponašanja.

Kultura jednoga naroda složen je fenomen. Prispodobiti je možemo velikome stablu razvijena korijenja i razgranate krošnje. Kao što postoji mnogo korijenja koje nam je uvijek nevidljivo, tako imamo iznimno velik broj grana i ogranaka vidljivih izdaleka tek kao cjelina u obliku zelene krošnje. Tek kada se stablu približimo, vidimo da se krošnja sastoji od mnoštva granja i grančica, na kojima opet postoji tisuće listova. Svako stablo povezano je sa svakom svojom granom, sa svakim svojim listom i listićem, bez obzira na to kako nam on nevažan ili beznačajan izgledao. Svaki list dio je velike životne cjeline koju nazivamo stablom, svaki list pridonosi rastu toga stabla. Preko njega stablo diše, prihvaća sunčevu svjetlost i prihvaća njegovu energiju. Ako je deblo široko, onda na temelju toga zaključujemo da je stablo vremešno. Njegova slojevitost drugim riječima svjedoči o njegovoj starini i postojanosti, o tome da dugo vremena postoji, o tome da je dobro prilagođeno prirodnim uvjetima. Upravo tako je i s kulturom. Ona nastaje, raste i razvija se u određenom podneblju. Kao što je svako stablo okruženo drugim stablima koja čine šumu, tako